

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE AİLE İLETİŞİM ETKİNLİKLERİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİ BAKIŞ AÇILARI*

PERSPECTIVES OF TEACHERS AND SCHOOL ADMINISTRATORS TOWARDS FAMILY COMMUNICATION ACTIVITIES IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Mine KOYUNCU ŞAHİN**

Öz

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin farklı bölge ve şehirlerinde görev yapan okul öncesi öğretmenleri ve okul yöneticilerinin kullandıkları aile iletişim etkinliklerini ve bunları kullanma nedenlerini belirlemek; bu etkinlikleri uygulamada ortaya çıkan sorunları ve eğitimcilerin bu sorunlara dair sundukları çözüm önerilerini incelemektir. Araştırmada, araştırma deseni olarak nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Çalışma grubu, Türkiye'nin 6 farklı bölge ve 17 ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokulu, özel anaokulu ve ilkokul bünyesindeki anasınıflarında görev yapan 36 öğretmen ve 15 okul yöneticisinden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmış olup; veriler, içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre toplam 4 adet tema belirlenmiştir. Aile iletişim etkinliklerinin uygulanmasına yönelik olarak öğretmen ve yöneticilerin görüşlerinde farklılık ve benzerlik taşıyan noktalar bulunmaktadır. Okul yöneticileri, okul ile aile arasındaki iletişimin sağlanmasıyla ilgili olarak okul yönetiminin yapması gerekenlere vurgu yaparken; öğretmenler en çok ailelerin yapması gerekenleri belirtmişlerdir. Bununla birlikte okul ve aile arasındaki iletişimi engelleyen faktörlere ilişkin her iki grup da özellikle aileler ile ilgili sorunlara değinmişlerdir. Bunlar daha çok ailelerin ilgisiz/isteksiz olmaları ve zamanlarının kısıtlı olması ile ilgilidir. Özellikle Doğu ve Güney Anadolu'da görev yapan eğitimciler ailelerin okuryazarlık oranları nedeniyle aile iletişim etkinlikleri olarak internet temelli uygulamalar ile kitapçıkları kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Aile İletişim Etkinlikleri, Aile Katılımı, Okul Öncesi Öğretmenleri, Okul Yöneticileri.

Abstract

The main purpose of this study is to identify views of pre-school teachers and school administrators employed at different regions and cities of Turkey, towards the family communication activities in family involvement, reasons for using them, the problems that arise in practice and suggestions of the educators to resolve these problems. The study used the design of phenomenology, which is a qualitative research method. The study group consisted of 36 teachers and 15 school administrators employed at independent kindergartens, private kindergarten and nursery classes depending on the Ministry of Education in 6 different regions and 17 cities of Turkey. The interview form was used as data collection tool and the data was analyzed by content analysis technique. A total of 4 themes were determined according to the results of the research. There are differences and similarities in the opinions of teachers and administrators in the implementation of family communication activities. While the school administrators emphasize the school administration's responsibilities for providing communication between the school and the family, teachers indicated families have to do. However, both educators group especially inticated the families related to communication barriers between school and family. These are mostly related to the fact that the families are indifferent / unwilling and their lack of time. Moreover educators working in East and South Anatolian region stated that they did not use especially internet based applications and booklets as family communication activities because of literacy rates of families.

Keywords: Family Communication Activities, Family Involvement, Pre-School Teachers, School Administrators.

1. GİRİŞ

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programına göre aile iletişim etkinlikleri, okul öncesi eğitimde aile ile okul arasındaki bağı kuvvetlendiren, okul ve aile işbirliğine katkı sağlayan aile katılım çalışmaları olarak geçmektedir. Aile katılımı, tüm eğitim kademelerinde olduğu gibi okul öncesi eğitimde de önemini korumaya devam etmektedir.

Aile katılımı, anne babaların ve diğer aile bireylerinin, çocukların eğitimi ve gelişimlerini desteklemeleri adına erken çocukluk eğitimi programlarına katıldıkları bir süreç olarak tanımlanabilir (Morrison, 2003).

Aile katılım çalışmaları, sadece aileyi çocuklarının gelişimi hakkında bilgilendirmekle kalmayıp aynı zamanda aileleri okul öncesi eğitimin önemine dair bilinçlendirmeyi de hedeflemektedir. Aile ve okul

* Bu çalışma 18-21 Ekim 2017 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleşen V. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, mine.koyuncu@hacettepe.edu.tr

arasında bir köprü görevi gören bu çalışmalar, okulda verilen eğitimin ev ortamında da devam etmesine yardımcı olmaktadır.

Epstein (1992) aile katılımı için geliştirdiği modelde altı çeşit katılımdan söz etmiştir. Bunlar:

1. Ebeveynlik-başarıyı destekleyen ev ortamları
2. İletişim kurma - okuldan eve çift yönlü bilgi paylaşımı
3. Gönüllülük - sınıf içinde ve dışında planlanan etkinliklere yardımcı olma
4. Evde öğrenme - evde öğrenme sürecinde çocuklara yardımcı olan ebeveynler
5. Karar verme - ebeveynlerin okul kararlarına katılımı

6. Toplulukla işbirliği yapma - çocuklara yardımcı olacak yerel servislerin ve kaynakların kullanılmasıdır.

Öğretmenler, Epstein'in sunduğu modelin dört bileşeni olan personel-aile iletişimini, aile-çocuk işbirliğini, öğretmen-aile ilişkilerini ve topluluk bağlantılarını kullanarak ailelerin çocuklarının eğitimine katılmayı istedikleri stratejileri belirleyeceklerdir (Morrison, Storey ve Zhang (2015). Aileleri çocuklarının eğitimine dahil etmenin pek çok yolu bulunmakla birlikte aile iletişim etkinlikleri bunlardan en önemlileridir. Aile ve okul arasında iletişimi sürdürmek ve geliştirmek amacıyla farklı teknikler kullanılabilir. Bunlar son güncellenen MEB programında aşağıdaki gibidir:

- Telefon görüşmeleri/kısa ileti hizmetleri,
- Duyuru panoları
- Bültenler,
- Toplantılar,
- Okula geliş gidiş saatleri,
- Dilek kutuları,
- İnternet temelli uygulamalar,
- Kitapçıklar,
- Haber mektupları,
- Okul ziyaretleri,
- Fotoğraflar,
- Görsel işitsel kayıtlar,
- Gelişim dosyası
- Yazışmalar/iletişim defterleri (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

Araştırmalar okul aile işbirliğinin sağlandığı, ailelerle iletişimin devamlılığını koruyan okul öncesi eğitim programlarına devam eden çocukların deneyimlerinin daha kalıcı olduğunu göstermektedir (Froiland, Peterson & Davison, 2012). Aynı zamanda aile-okul-toplum ortaklıkları, öğretmenlerin motivasyonlarının artmasını, ebeveyn ve okul personeli arasındaki iletişimi sağlamayı, daha fazla ebeveyn katılımını, ailelerden okul için daha çok destek almayı, yüksek öğrenci başarısını ve okula uyumu da etkilemektedir (Epstein, 2001; Harvard Family Research Project, 2006; National Standards Implementation Guide, 2009).

Aile iletişim etkinlikleri; aileyi okulda olan bitenden haberdar etmeyi, öğretmen ve okulun aileyi tanmasını, okul program ve politikalarının ailelere tanıtılmasını, aileleri çocuk eğitimi konusunda bilgilendirmeyi, ev ve okul ortamı arasında paralellik sağlanmasını, aile ve okulun çocuğun eğitimi konusunda ortak hareket etmesini, okuldaki eğitimin evde de desteklenmesini, ailelerin çocuklarının eğitiminde kendi rollerini daha iyi kavramalarını, kendi ilgi, yetenek ve becerilerinin farkına varmalarını ve bu becerilerini geliştirmelerini sağlar (MEB, 2013; Mendez, Westerberg ve Thibeault, 2013; Ömeroğlu, Yazıcı ve Dere, 2003,).

Aile katılım ve iletişim etkinlikleri ile ilgili yapılmış araştırmalar, ailelerin eğitim sürecine katılmakta isteksiz oluşunu, aile katılım çalışmalarını sürecinde aile ve okulun olumsuz tutumlarının var olduğunu, okullarda aile katılım çalışmalarının yeterince yapılmıyor oluşunu, aile katılım çalışmalarını ve okul aile iletişimini engelleyici çeşitli sorunların var olduğunu (zaman, ekonomi, çocukla ilgili faktörler vb.) (Crites, 2008; Christenson, 2004; Erdoğan ve Demirkasımoğlu, 2010; Erkan, Uludağ ve Dereli, 2016; Hornby, 2001; Koçyiğit, 2015; Kolay, 2004; National Standards Implementation Guide, 2009) göstermektedir.

Araştırmacılar, ebeveynlerin çocuklarının öğrenmelerine katılım ve okul ile iletişime geçme motivasyonlarını etkileyen üç önemli faktör bulmuşlardır:

- Ebeveynler, bir meslek olarak ebeveyn olmanın tanımlarını nasıl geliştirmektedirler: Okulun onlardan ne beklediklerini biliyorlar mı?
- Çocuklarına yardım etme yetenekleri konusunda kendilerine ne kadar güveniyorlar: Fark yaratacak bilgi ve becerilere sahip olduklarını düşünüyorlar mı?
- Ebeveynler hem çocukları hem de okulları tarafından davet edildiklerini hissediyorlar mı? Öğretmenler ve çocuklardan katılımcı olmaları yönünde güçlü ve olumlu işaretler alıyorlar mı? (Hoover-Dempsey, Walker ve Sandler, 2005).

Okul personelinin, ailelerle iletişim kurmak ve onlara ulaşmak için gerektiğinde ebeveynlerin dil becerilerini dikkate alma ve kullandıkları dile uyum sağlama, toplantılara katılmayan ailelerle bile iletişim kurma, ebeveynlerin fikirlerini destekleme, gönüllü ailelere fırsatlar sunma, ebeveyn-çocuk etkileşimini artıracak ödev verme, okul komitelerinde farklı ırk ve kökündeki ailelerin de yer almasına dikkat etmesi gerekmektedir (Casper, Lopez ve Wolos, 2007).

Bununla birlikte okul öncesi öğretmenleri ve okul yönetimlerinin aileleri okula katmak için en önemli tekniklerden biri olan iletişim etkinliklerinden hangilerini kullanmayı tercih ettikleri pek çok nedene göre değişebilmektedir. Bazı iletişim etkinlikleri diğerlerine göre daha az veya çok tercih edilebilmektedir (Koçyiğit, 2015).

Okul aile işbirliğinin çocuk üzerindeki olumlu etkisinin yadsınamayacak düzeyde olduğu düşünüldüğünde okulun aile ile olan iletişiminde sürekliliğin sağlanması, tarafların iletişime açık ve birbirlerine karşı hoşgörülü yaklaşımları önem kazanmaktadır. Aile iletişim etkinliklerinin uygulanması, bununla ilgili ortaya çıkan sorunlar ve sorunlara dair çözüm önerileri ile ilgili olarak bu konuya taraf olan farklı bölge ve şehirlerde görev yapan öğretmenler ve okul yöneticilerinin görüşlerine başvurmanın yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırma okul öncesi eğitimde okul aile işbirliğinin devamlılığını sağlamak açısından önemli görülmektedir. Bu araştırma ile;

- Aile iletişim etkinliklerinin uygulanmasında ortaya çıkan problemleri öğrenme
- Sıklıkla kullanılan aile iletişim etkinliklerinin tercih edilme nedenlerini belirleme
- Kullanılmayan aile iletişim etkinliklerinin nedenlerini ortaya koyma ve
- Aile iletişim etkinliklerinde ortaya çıkan sorunların çözümü için eğitimcilerin çözüm önerilerinin alınmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu nedenle bu çalışmanın amacı farklı bölge ve şehirlerde bulunan eğitimcilerin kullandıkları ve kullanmadıkları aile iletişim etkinliklerinin nedenlerini ortaya koyma; uygulamada ortaya çıkan sorunları ve bu sorunlara dair sundukları çözüm önerilerini incelemektir.

2. YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu çalışmada, araştırma deseni olarak nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışarı yansıtabilecek bireyler veya gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Fenomenoloji desenini tercih etmiş araştırmacılar katılımcıların deneyiminin genel özünü aktarırlar. Bu öz, deneyimin tanımını, ortak anlamını ve içinde geçtiği bağlamı kapsar (Creswell, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Türkiye'nin 6 farklı bölge ve 17 ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokulu, özel anaokulu ve ilkokul bünyesindeki anasınıflarında görev yapan öğretmenler ve okul yöneticilerinden oluşmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturmayı ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmayı hedefler (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmaya dâhil olan 36 öğretmen ve 15 okul yöneticisi İstanbul, Ankara, Gümüşhane, Afyonkarahisar, Batman, Denizli, Samsun, Van, Kocaeli, Manisa, Tekirdağ, Bilecik, Mardin, Sivas, Zonguldak, Bitlis ve Konya illerinde görev yapmaktadır. Araştırmaya farklı illerden katılımcıların dâhil edilmesinin nedeni, bölge ve şehire göre okulların aile iletişim etkinliklerini uygulama farklılıklarının olabileceği görüşüdür.

Tablo 1: Çalışma Grubundaki Okul Öncesi Öğretmenleri ve Yöneticilerle İlgili Bilgiler

Değişkenler n=51	Öğretmenler f	Yöneticiler f	
Görev Yapılan Şehir	İstanbul	5	6
	Ankara	6	4
	Denizli	0	2
	Batman	4	1
	Gümüşhane	6	1
	Samsun	0	1
	Van	1	0
	Afyonkarahisar	5	0
	Kocaeli	1	0
	Manisa	1	0
	Tekirdağ	1	0
	Bilecik	1	0
	Mardin	1	0
	Sivas	1	0
	Zonguldak	1	0
	Bitlis	1	0
	Konya	1	0
Kıdem	1-10	29	6
	11-20	6	7
	21 ve üstü	1	3
Mezun Olunan Bölüm	Okul Öncesi Öğretmenliği	33	9
	Çocuk Gelişimi	3	2
	Diğer	0	4
Yaş	20-30	24	4
	31-45	12	8
	46 ve üstü	0	3
Eğitim Düzeyi	Ön lisans	0	1
	Lisans	32	8
	Lisansüstü	4	6
Kurum Türü	MEB Bağımsız Anaokulu	20	6
	Özel Anaokulu	4	7
	MEB Anasınıfı	12	0
	Özel İlkokula Bağlı Kurum	0	1
	Diğer	0	1
A.İ.E ile ilgili Eğitim Alma Durumu	Evet	22	12
	Hayır	14	3

Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan öğretmenler en çok olarak Ankara ve Gümüşhane illerinde; okul yöneticileri ise İstanbul ilinde görev yapmaktadırlar. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu 1-10 yıl, okul yöneticileri ise 11-20 yıl kıdeme sahiptir. Hem öğretmenlerin hem de okul yöneticilerinin büyük çoğunluğu lisans mezunudur ve lisanstan mezun oldukları bölüm okul öncesi öğretmenliğidir. Öğretmenlerin yaşları çoğunlukla 20-30 yıl arasında değişirken; yöneticilerin 31-45 yıl arasında değişmektedir. Öğretmenlerin görev yaptıkları okullar çoğunlukla Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bağımsız anaokulları iken; yöneticiler daha çok özel anaokullarında görev yapmaktadırlar. Her iki grup da çoğunluk olarak daha önce aile iletişim etkinlikleri ile ilgili eğitim aldıklarını belirtmişlerdir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda öğretmen ve okul yöneticileriyle ilgili olarak “Kişisel Bilgi Formu” yer alırken; ikinci kısımda araştırma ile ilgili sorular yer almaktadır. Formda yer alan sorular, beş adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Sorular hazırlanmadan önce araştırmacı tarafından ilgili alan yazın taranmış, alanında uzman ve deneyimli kişilerin görüşleri alınmıştır. Gelen eleştiri ve önerilerden sonra formun çalışıp çalışmadığını değerlendirmek için, uygulamadan önce beş okul öncesi öğretmeni formu doldurmuştur. Daha sonra görüşme formuna son hali verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Katılımcıların farklı şehirlerde oturması nedeniyle araştırmacı ile aynı şehirde bulunmayan katılımcılardan görüşme formları e-posta aracılığı ile toplanmıştır. Ankara ilinde görev yapan katılımcılara ise araştırmacı görüşme formlarını bire bir kendisi sunmuş ve toplamıştır. Öğretmen ve yöneticiler araştırmaya gönüllülük esasına göre katılmışlardır. Araştırmanın verileri Nisan- Temmuz 2017 tarih aralığında toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler, içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Fenomenoloji araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yönelik olduğu için bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması esastır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Veri analizi dar kapsamlı birimlerden daha geniş birimlere doğru giden daha sonra bireylerin deneyimlerinin detaylı betimlenmesine doğru ilerleyen sistematik bir süreçtir (Creswell, 2016). Verilerin analizinde tema, alt tema ve kod olmak üzere üç birim kullanılmış olup öğretmen ve yönetici frekanslarına tablolarda yer verilmiştir. Nitel verilerin belirli ölçüde sayısallaştırılması çalışmanın güvenilirliğine katkı sağlar ancak burada amaç genelleme yapmak değildir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İlk aşamada araştırmacı tarafından görüşme formlarının dökümü tekrar tekrar okunarak bir kod listesi oluşturulmuştur. Bu süreçte araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için kodların oluşturulmasından 2 ve 4 hafta sonra görüşme dökümlerinden yeni kodlar elde edilmiştir. Elde edilen kodların, ilk analizdeki kodlarla uyumu kontrol edilerek tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. İşe yaramayan kodlar listeden çıkarılmıştır. Oluşturulan kodlardan alt temalara ulaşılmış daha sonra ise daha genel birimler olan temalar ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkan temaların, altında yer alan verileri anlamlı bir şekilde açıklayabilmesine ve bu temaların da araştırmadaki verilerin tümünü temsil etmesine önem gösterilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2016) 'ya göre bu durum iç ve dış tutarlılığı yansıtması açısından önemlidir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Yapılan içerik analizi sonucu 'okulda uygulanan iletişim etkinliklerinin tercih edilme nedenleri', 'kullanılmayan iletişim etkinliklerinin tercih edilmeme nedenleri', 'okul ile aile arasındaki iletişimi engelleyici faktörler' ve 'okul ve aile arasındaki iletişim için önerilen çözümler' olmak üzere toplam dört adet tema belirlenmiştir.

Tablo 2: Ailelerle İletişim Kurarken Tercih Edilen Etkinlikler

İletişim Etkinliği	Öğretmenler f	Yöneticiler f
Telefon görüşmeleri/kısa ileti hizmetleri	35	14
Duyuru panoları	20	8
Bültenler	14	7
Toplantılar	34	12
Okula geliş-gidiş saatleri	29	12
Dilek kutuları	2	4
İnternet temelli uygulamalar	16	12
Kitapçıklar	7	4
Haber mektupları	23	9
Okul ziyaretleri	15	7
Fotoğraflar	22	10
Görsel işitsel kayıtlar	12	8
Gelişim dosyası	22	10
Yazışmalar/İletişim defterleri	16	9

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri ve yöneticiler aile iletişim etkinliklerinden en çok telefon görüşmeleri/kısa ileti hizmetleri tekniğini kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler dilek kutularını; yöneticiler ise dilek kutularını ve kitapçıkları en az olarak tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Abbak (2008) araştırmasında okul öncesi öğretmenlerin ailelerle iletişim etkinlikleri olarak daha çok geliş-gidiş saatlerini, telefon görüşmelerini, yazışmaları, eğitim panolarını, yüz yüze görüşmeleri ve toplantıları tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu araştırmada da öğretmenler ve yöneticilerin tamamına yakını telefon görüşmeleri/kısa ileti hizmetlerini tercih ederken, bunu toplantılar ve okula geliş-gidiş saatleri izlemiştir. Araştırmanın sonuçları Abbak (2008)'in bulguları ile paralellik göstermektedir.

Çaltık ve Kandır (2006) araştırmalarında öğretmenlerin aile iletişim etkinliklerinden; toplantılar, telefon görüşmeleri, bültenler, haber mektupları ve kitapçıkları kullandıklarını belirtmiştir. Bulgulardan telefon görüşmeleri, toplantılar ve haber mektuplarının kullanılması bu araştırmadan elde edilen sonuçlarla

benzerdir ancak kitapçıların ve bültenlerin bu araştırmadaki öğretmenler ve yöneticiler tarafından çok tercih edilmediği gözükmektedir.

Benzer şekilde Atakan (2010) araştırmasında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun aile iletişim etkinliklerinden veli toplantısını düzenli olarak uyguladıklarını vurgulamıştır. Binicioğlu (2010) aile iletişim etkinliklerini araştırdığı çalışmada öğretmenlerin ailelerle iletişime geçmek için genellikle toplantı düzenleme, yüz yüze görüşme, telefonla görüşme, eve not gönderme ve ev ziyaretlerini kullandıklarını belirtmiştir. Bu araştırmada da öğretmenlerin en çok telefon görüşmeleri ve toplantıları kullanmaları Binicioğlu (2010)'un bulgularıyla benzerdir.

Ünüvar (2010) araştırmasına dahil ettiği okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin tamamının telefon görüşmeleri yaptığını belirtmiştir. Çalışmada öğretmenlerin tamamına yakını; çocukların okula bırakılıp alınması sırasında ebeveynlerle görüştiklerini belirtmiştir. Bu araştırmada da öğretmenlerin ve yöneticilerin tamamının telefon görüşmelerini tercih etmesi ve okula geliş gidiş saatlerini kullanmaları çalışma ile benzer bulgulara sahiptir.

Koçyiğit (2015) araştırmasında okul öncesi öğretmen ve yöneticilerinin aile iletişim etkinliklerini tercih etmesine ilişkin temasında öğretmenlerin en çok tercih ettiği aile iletişim etkinliği telefon görüşmeleri, toplantılar ve okula geliş gidiş saatleri olurken; yöneticilerin toplantılar ve ikinci sırada telefon görüşmeleri olmuştur. Koçyiğit (2015)'in sonuçları ile bu araştırmadan elde edilenler büyük ölçüde benzerdir. Bu araştırmada da öğretmenlerin ve yöneticilerin tamamının telefon görüşmeleri, toplantılar ve okula geliş gidiş saatlerini kullandıkları kaydedilmiştir.

Tablo 3: Okulda Uygulanılan İletişim Etkinliklerinin Tercih Edilme Nedenleri

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	Öğretmenler f	Yöneticiler f	
Tercih Nedeni	Pratik olma	Etkili olma	8	4	
		Alışılmış olma	2	0	
		Hızlı/kolay olma	13	6	
		Daha çok aileye ulaşabilme	8	4	
	Toplam			31	14
	Aile katılımının amaçlarına uygunluk	Ailelerle birebir sürekli iletişim sağlama	2	2	
		Çocukların gelişimini destekleme	0	2	
		Ailelere güven sağlama	1	0	
		Programın aksamadan ilerlemesi	2	0	
		Okul aile işbirliğine katkı	2	0	
		Aileleri etkinliklere katma	4	2	
		Bilgi akışını sağlama	5	1	
		Problemlerin çözümü	1	0	
		Okul öncesi eğitimin önemini aktarma	1	1	
		Okulu tanıtmaya	0	1	
Aile içi iletişimi güçlendirme		1	1		
Toplam			19	10	
Okul/çevreyle ilgili durumlar	Çevre koşulları	4	0		
	Okul politikaları	2	0		
	Ekonomik olma	2	0		
Toplam			8	0	

Tablo 3'e göre okulda tercih edilen iletişim etkinliklerinin nedenleri ile ilgili olan temada hem öğretmenler hem de yöneticiler 'pratik olma' alt temasına vurgu yaparken, en az olarak 'okul/çevreyle ilgili durumlar' alt temasına değinmişlerdir. Pratik olma alt teması altında hem öğretmenler hem de okul yöneticileri etkinliğin hızlı/kolay uygulanmasını göz önünde bulundurduklarını belirtmişlerdir.

Aşağıda tercih edilen iletişim etkinliklerinin nedenlerine ilişkin okul öncesi öğretmenlerinin örnek ifadeleri yer almaktadır.

- Bu konudaki tercih sebebim hızlı ve doğru bir şekilde iletişim kurabilmektir.» (Ö26 - Afyon)
- «Telefon görüşmeleri ve toplantılar haricindekileri velilerim kullanmıyor. Köy okulu olması nedeni ile okula veliler çocukları okula götürüp getirme ile ilgilenmiyorlar çocuklar kendileri gelip kendileri gidiyorlar.» (Ö29 - Mardin)
- «İçinde bulunduğum kurumda daha etkili ve yeterli olduğunu düşünüyorum.» (Ö23 - İstanbul)
- «Velilerimde internet olmadığı için telefonla veya okula geliş gidiş saatlerinde görüşüyorum. Telefon görüşmeleri yapmak daha etkili, kısa ve öz oluyor.» (Ö13 - Van)
- «Özellikle kısa mesaj ve telefon görüşmeleri ile daha kolay ulaşabiliyorum. İnternet ve akıllı telefonların artık herkes tarafından kullanılıyor, whatsapp kullanarak anında bütün velilere ulaşım cevaplarını alabiliyorum.» (Ö35 - Konya)

- «Ortak kararlar almayı, fikirlerini gerekli ölçüde desteklemeyi seviyorum. Eğitim durumlarına göre derdimi anlatmak daha rahat oluyor. Sınıfım kalabalık olduğu için en pratik ve en etkili hangi yöntemse onu kullanıyorum.» (Ö16 - Kocaeli)
Okul yöneticileri ise aşağıdaki örnek ifadelerde bulunmuşlardır:
- «Veli için uygun olacak, kullanımı rahat ve her velinin katılımını sağlayabileceğimiz etkinlikleri bulmak.» (Y14 - Denizli)
- «Öncelikle, daha kısa sürede daha fazla aileye ulaşmamı sağlayan teknolojik iletişim yollarını tercih ediyorum. Okulumuzda mevcut bir aile telefon rehberi ve hali hazırda kullanmakta olduğumuz bir toplu sms sistemi mevcuttur. Bunun dışında duyurularımızı okulumuz resmi internet sitesi ve sosyal ağlar üzerindeki sayfalardan yapmayı tercih ediyorum.» (Y9 - Gümüşhane)
- «Veli ile direkt irtibat kurulduğu için telefon görüşmeleri, duyuru panoları, haber mektupları ve okula geliş gidiş saatlerini kullanıyoruz. Velilere ulaşmadaki kolaylık önemli.» (Y6 - Batman)
- «Velilerin de uyarıcılara olan tepkileri farklı, her biri için farklı bir yol etkili olabiliyor. Çocuklar gibi anne babaların da algıları farklı yönde. Ancak sıklıkla "akademik değerlendirme sistemi"nden ve bültenlerden faydalanıyoruz. Bu doğrultuda ağırlık fazla.» (Y2 - Ankara)
- «Okula geliş gidiş saatlerini, internet temelli uygulamaları ve yazışmaları tercih ediyoruz. Nedeni zaman kaybına neden olmaması ve aileler tarafından çabuk ulaşılabilir olması.» (Y13 - İstanbul)

Öğretmen ve yönetici ifadelerine bakıldığında; çevresel ve ekonomik olarak imkânı olan eğitimcilerin daha hızlı ve kolay olduğu için telefon görüşmeleri, okula geliş gidiş saatleri ve internet temelli uygulamalar gibi teknikleri kullandıkları görülmektedir. Doğu ve Güney Anadolu'da görev yapan eğitimciler ise daha çok okula geliş gidiş saatlerini ve telefon görüşmelerini tercih edebilmektedirler. Ancak Mardin'de görev yapan Ö29 kodlu öğretmen velilerin çocuklarını okula bırakmadıkları için okula geliş gidiş saatlerini tercih etmediğini belirtmiştir. Çalıştığı bölgeye bakılmaksızın eğitimcilerin kullandığı iletişim etkinliklerini tercih etme amaçları velilere daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşmaktır.

Koçyiğit (2015)'in çalışmasında öğretmenler ve yöneticilerin tercih ettiği aile iletişim etkinliklerinden duyuru panolarını kullanma nedenleri arasında zaman, güncellik ve süreklilik bulunmaktadır. Araştırmanın sonuçları bu çalışmanın bulguları ile uyumludur. Bu çalışmada da öğretmen ve yöneticiler tercih ettikleri aile iletişim etkinliklerini kullanma nedenleri olarak en çok pratik olmasını vurgulamışlardır. Pratiklik alt teması altında ise «hızlı/kolay olma» en fazla tekrarlanan koddur. National Standards Implementation Guide (2009) araştırmasında dönem başında okul yönetimlerinin, tüm ailelerin e-posta sisteminin bir parçası olmalarını sağladığını belirtmiştir. Okullar bundan önce daha geleneksel iletişim araçlarını kullanırken, e-postanın genişletilmiş kullanımı aileler ile okulun arasındaki iletişimin hızlı ve kolay bir şekilde oluşmasını sağlamaktadır. Araştırmanın sonuçları, buradaki sonuçlar ile uyumludur. İletişim etkinlikleri tercih edilirken hızlı/kolay olmasına artık daha çok dikkat edilmektedir. Bununla birlikte okul personelinin aileler ile iletişime geçerken bireysel telefonlar ve notları da iki yönlü iletişim araçları olarak kullandıkları belirtilmiştir. Özellikle dil problemi olan aileler için çift dilli okul personelinin yararlandıkları vurgulanmıştır. Bu çalışmada da özellikle Doğu ve Güney Anadolu'da görev yapan öğretmenler velilerin içinde buldukları çevre, okuma yazma oranı, sınırlı olanaklar ve dil problemleri nedeniyle telefonla görüşmelerini daha çok tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4: Kullanılmayan İletişim Etkinliklerinin Tercih Edilmemesinin Nedenleri

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	Öğretmenler f	Yöneticiler f
Tercih Edilmeme Nedenleri	Etkinliğin kendisinden kaynaklı	Sık haberleşme imkânı sağlanmaması	3	0
		İşlevsiz olması	7	2
		Zahmetli olması	1	3
		Resmi olup olmaması	2	0
		Toplam	13	5
	Veli kaynaklı	Zaman problemi	2	0
		İletişimin amacından sapması	3	0
		Velilerin sınırlı imkânları	6	1
		Velilerin ilgisizliği/isteksizliği	3	1
		Velilerin eğitim düzeyi	3	0
	Velilerin tercihi	1	0	
	Toplam	18	2	
Öğretmen/Okul/Program kaynaklı		Okul politikaları	1	1
		Programdaki uygulamaların/değişikliklerin zamanında iletilmemesi	0	2
		Kaynak eksikliği	1	0

Kullanılan etkinliklerin yeterli gelmesi	3	0
Toplam	5	3

Tablo 4'e göre kullanılmayan iletişim etkinliklerinin tercih edilmeme nedeni ile ilgili olan temada ise öğretmenler en çok 'veli kaynaklı' alt temanın üzerinde dururken, yöneticiler 'etkinliğin kendisinden kaynaklı' alt temanın üzerinde durmuşlardır. Hem öğretmenler hem de yöneticiler tercih edilmeme nedenlerinde en az olarak öğretmen/okul/program kaynaklı faktörlere vurgu yapmışlardır. Öğretmenler kullanılmayan etkinliklerle ilgili olarak en çok etkinliklerin "işlevsiz olması" kodunu tekrar ederken; yöneticiler ise "zahmetli olması" kodunu tekrar etmişlerdir.

Öğretmenler kullanılmayan iletişim etkinlikleriyle ilgili olarak aşağıdaki örnek ifadeleri sunmuşlardır:

- «İnternet temelli uygulamaları kullanmıyorum. Nedeni okulun bulunduğu çevredeki evlerde internet olmaması veya velinin kullanmayı bilmemesi» (Ö20 - Batman)
- « İnternet temelli uygulamaları tercih etmiyorum. Çoğu velim bu konuda bilinçli ve istekli değil.» (Ö16 - Kocaeli)
- «Dilek kutuları, zamanlama konusunda çok aktif kullanılmadığını düşünüyorum.» (Ö34 - İstanbul)
- «Okul sonrasında ve öncesinde ailelerle sürekli iletişim halinde olduğumuzdan dilek kutuları, kitapçık ve okul ziyaretlerini tercih etmiyorum.» (Ö15 - Afyon)
- «İletişim yeterli olduğu için internet temelli uygulamaları kullanmıyorum, resmiyeti koruyamamak adına da kullanmıyorum.» (Ö31- Sivas)
- «İnternet temelli uygulamaları kullanmıyorum. Nedeni bu uygulamanın bazı veliler tarafından suiistimal edilmesi.» (Ö27- Tekirdağ)
- «Okulumuzun imkânları elvermediği için duyuru panoları, bültenler, dilek kutuları kitapçıkları kullanmıyorum. Ayrıca idareye göre fazla kağıt harcadığımız etkinlikler yapmamalıydık.» (Ö33- Bitlis)

Yöneticiler ise bu temayla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmışlardır:

- «Duyuru panosu çünkü tüm veliler okuldan almıyor bakıcı ablalar genellikle alıyor aileye iletilmemesi durumunda programın aksayabilmesi olasılığı var.» (Y13 - İstanbul)
- «İletişim defterlerini tercih etmiyoruz, karşılıklı yazışmalar konusunda sıkıntı yaşıyoruz.» (Y11- Samsun)
- «Dilek kutuları ve haberleşme mektupları diğer seçeneklere göre daha demode ve etkisiz kalıyor. Daha pratik yöntemler mevcut.» (Y7 - İstanbul)
- «Veliye ulaşma imkânının az olduğu için tercih etmiyoruz. Birçok velinin evinde internet olmamasından dolayı internet ve pc üzerinden bir iletişim etkinliği kullanmıyoruz. Dilek kutularını tercih etmiyoruz çünkü sene de bir tane bile kutuyu kullanan veli görmedik.» (Y6 - Batman)
- «Yazışma ve iletişim defterlerini kullanmıyoruz. Öğretmenlerin her bir çocuk için bilgileri yazarken geçireceği süre dikkate alınrsa çocuklar açısından kaybedilecek zamanın azımsanmayacak kadar fazla olduğunu düşünüyorum.» (Y5 - İstanbul)
- «Bültenleri tercih etmiyoruz. Çünkü programın esnekliğinden kaynaklı değişimlerin velilere yanlış iletebilmesinden dolayı.» (Y3 - Ankara)

Eğitimcilerin ifadelerine dikkat edildiğinde dilek kutuları, kitapçıklar, bültenler, yazışmalar/iletişim defterleri gibi iletişim etkinliklerinin tercih edilmeme nedenleri arasında veli ve okuldan kaynaklı sebepler ve bu tekniklerin daha az pratik olması yer almaktadır. İnternet temelli uygulamalar hem resmiyeti bozması hem de velilerin ve çevrenin sınırlı imkânlarından kaynaklı olarak tercih edilmemektedir.

Tablo 5: Okul ile Aile Arasındaki İletişimi Engelleyici Faktörler

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	Öğretmenler f	Yöneticiler f
		Öğretmenlerin olumsuz tutumları	5	1
		Okulun gerekli etkinlikleri yapmaması	3	1
		Eğitim programlarının yoğunluğu	1	0
		Ailelere taşıyamayacakları sorumluluklar verilmesi	1	0
	Öğretmen/okul kaynaklı sorunlar	Yönetimsel etkiler	3	1
		Etik değerlerin önemsenmemesi	3	0
		Okulun ekonomik durumu	0	1
		Toplam	16	4

Engeller	Ailelerin zamanın kısıtlı olması	7	7
	Ailelerin ekonomik durumu	5	1
	Ailelerin eski olumsuz okul deneyimleri	2	1
	İlgisiz/isteksiz olan aileler	11	4
	Ailelerin sosyo-kültürel düzeyi	5	0
	Ebeveynlerin kişilik özellikleri	2	0
	Aile içi anlaşmazlıklar	1	1
	Çocukların davranış problemleri	1	0
Toplam		34	14
Çok yönlü etkiler	Ev ve okul kültürünün farklı olması	0	1
	İletişim engelleri	8	4
	Okul aile işbirliğinin öneminin farkında olunmaması	5	2
	Güven sorunu	1	0
	Çevre koşulları	2	2
	Toplam	16	9

Tablo 5'e göre okul ve aile arasındaki iletişimi engelleyici faktörlerle ilgili temada hem öğretmenler hem de yöneticiler en çok 'aile ile ilgili sorunlar' alt temasına işaret etmişlerdir. Öğretmenler aile ile ilgili sorunlar temasından sonra 'öğretmen/okul kaynaklı sorunlar' ve 'çok yönlü etkiler' alt temalarına eşit derecede vurgu yapmışlardır. Yöneticiler ise 'aile ile ilgili sorunlar' alt temasından sonra en fazla olarak 'çok yönlü etkiler' alt temasının üzerinde durmuşlardır. Aile ile ilgili sorunlar alt temasının altında öğretmenler tarafından en fazla tekrar edilen kod ilgisiz/isteksiz olan ailelerle ilgilidir. Yöneticiler ise ailelerin zamanının kısıtlı olmasını daha çok tekrar etmişlerdir.

Öğretmenler ailelerle iletişimi engelleyici faktörlere ilişkin aşağıdaki örnek ifadelere yer vermişlerdir:

- «Bütün her şeyin öğretmenden beklenilmesi. Okul yönetiminin ve ailelerin geri planda kalması.» (Ö27 - Tekirdağ)
- «Okulların veliyi sadece maddi kaynak olarak görmesi, velilerin eğitim düzeyinin düşük olması.» (Ö33 - Bitlis)
- «Velilerin sosyo ekonomik durumları, velinin yeterli ilgiye sahip olmaması, çalışan velilerin mesai saatleri.» (Ö21 - Batman)
- «Velilere üstesinden gelemeyecekleri sorumluluklar verilmesi, suçlayıcı ya da yargılayıcı konuşmalar, çocukların olumsuz davranışları varsa bunların alaycı ya da ezici şekilde ifade edilmesi vb.» (Ö17 - Afyon)
- «Ailenin çok ilgisiz olması ya da ben her şeyi bilirim edaları.» (Ö29 - Mardin)
- «Ailenin sosyo-kültürel seviyesi, ebeveynlerin önceden olumsuz bir okul yaşantısına sahip olması, kişilik özellikleri ve ailenin çeşitli sebeplerle vakit ayıramaması.» (Ö4 - Gümüşhane)
- Yöneticilerin ailelerle iletişimi engelleyici faktörlere ilişkin görüşleri ise aşağıdaki gibidir:
- «Ailelerin çalışma şartları, saatleri, bazı velilerin kendi aralarında yaşanan problemler, öğretmen veli arasındaki ilişki, çevre şartları örneğin eşlerden izin alamama, dil problemi vb. gibi pek çok engel söz konusu» (Y6 - Batman)
- «Birçok farklı etken var. Öğretmenlerin olumsuz tutumları, ev-okul kültürünün birbirinden farklı olması, ailelerin zamanlarının kısıtlı olması, ekonomik sorunları, anne babaların kendi olumsuz okul yaşantıları.» (Y3- Ankara)
- «Aile ve okul yönetiminin okul aile işbirliğini önemsememesi ve ilgisiz olması.» (Y5 - İstanbul)
- «Zaman yetersizliği, velilerin bu tür konuları gereksiz görmesi, ekstradan bir enerji gerektirmesi, anne ve babanın çalışıyor olması.» (Y15 - Denizli)
- «Öğretmenlerin ve velilerin yaşadıkları problemler sonucunda iletişimde kopukluklara zemin hazırlayacak tutumlarda bulunmaları. Okul idarelerinin ailelerin fikirlerini önemsemeden kararlar alarak yaptırımlarda bulunmaları.» (Y9 - Gümüşhane)
- «Okulun maddi yetersizlikleri ve velilerin duyarsızlıkları buna engeldir.» (Y8 - Ankara)

Eğitimcilerin ifadelerine dikkat edildiğinde Güneydoğu Anadolu bölgesinde görev yapan eğitimciler okul ile aile iletişimine engel olarak daha çok ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik düzeylerini, ilgisizliklerini ve dil problemlerini görürken; diğer şehirlerde görev yapan eğitimciler daha çok ailelerin zaman problemlerine, okul-aile arasındaki anlaşmazlıklara ve ebeveynlerin kendileriyle ilgili sorunlara odaklanmışlardır.

Erdoğan ve Demirkasımoğlu (2010) yaptıkları araştırmada ailelerin çoğunun eğitim sürecine katılım konusunda isteksiz ve pasif oldukları, bu konuda olumsuz tutumlarının olduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın bulguları, öğretmen ve yöneticilerin okul aile arasındaki iletişim engellerinin nedenleriyle ilgili olarak daha çok ailelere atıf yapmaları ile benzerlik taşımaktadır. Aynı çalışmada eğitimciler velilerden kaynaklı en büyük sorunun çalışma koşulları ve zamansızlık olmadığını; velilerin isteksizliğinin daha büyük bir sorun olduğunu ve iletişime ket vurduğu belirtilmiştir. Bu araştırmada da öğretmenler daha çok velilerin isteksizliğine vurgu yaparken; yöneticiler velilerin zaman problemine işaret etmişlerdir. İki çalışma bu açıdan hem benzer hem de farklı bulgular içermektedir.

Crites (2008) ve Christenson (2004) araştırmalarında ebeveynler ile okul arasındaki işbirliğine engel olarak zaman, ulaşım, okul personeli ile aile arasındaki kültürel ve sınıfsal farklılıklar, ebeveynlerin olumsuz okul deneyimleri gibi nedenleri belirtmişlerdir. Çalışmaların sonuçları bu yönden araştırma ile benzerliklere sahiptir. Hoover-Dempsey ve Sandler (1997), ailelerin çocuklarına yardım etme yetenekleri konusunda düşük inanç düzeyine sahip ve katılımın çocukları için olumlu sonuçlar doğurmayacağı görüşünde olmalarının okul ile olan iletişimlerini etkilediği ve iletişim kurmalarını engelleyeceğini belirtmektedir. Bazı ebeveynlerin, çocuklarına yardım etme konusundaki güvensizliklerinin, eğitim dili ile anadillerinin aynı olmayışından ileri geldiğini ve öğretmenlerle etkili bir şekilde iletişim kuramadıklarından dolayı olduğu belirtilmiştir. Bu şekilde düşünmeyen ebeveynler için ise kendi olumsuz okul yaşantılarından etkilendikleri vurgulanmıştır. Bu araştırmada da öğretmenler en çok olarak ailelerin ilgisiz/isteksiz oluşunu vurgulamışlardır, bununla birlikte ailelerin sosyo-kültürel düzeyi ve eski olumsuz okul deneyimleri de vurgulanan diğer engeller arasında yer almıştır. Ailelerin sosyo-kültürel düzeyinin aile katılımında etkili olduğu Young (1998)'in araştırmasında da belirtilmiştir. Bu araştırmaya göre kültürel roller, beklentiler ve değerler okula olan güvenin nasıl algılandığı ve geliştirildiği konusunda daha önemli bir rol oynamaktadır.

Koçyiğit (2015) araştırmasında iletişim etkinliklerinde ortaya çıkan problemlerle ilgili olarak öğretmenlerin, en çok olarak ebeveynlerin zaman problemini arkasından ise ilgisizliklerini vurguladıklarını belirtmiştir. Yöneticiler ise daha çok ebeveynlerin ilgisizlikleri üzerinde durmuşlar; daha sonra ise ailelerin olumsuz tutumları ile öğretmenlerin isteksizliklerini ifade etmişlerdir. Araştırmanın sonuçları, bu çalışmadaki bulgularla büyük ölçüde benzerdir. Hem öğretmenler hem de yöneticiler çoğunlukla aileler ile ilgili sorunlara vurgu yapmışlardır. Bu araştırmada da aile ile ilgili sorunlar alt teması altında öğretmen ve yöneticiler tarafından tekrar edilen sorunlar ailelerin ilgisiz/isteksiz oluşu ve zamansız oluşlarıdır. Aynı şekilde Harte (2011) ailelerin zamanlarının kısıtlı olmasından dolayı aile katılımında sürekliliğin sağlanmasında sorun yaşandığını; bunun üstesinden gelebilmek için özellikle online aile katılım yöntemlerinin işe koşulmasını önerdikleri görülmektedir. Bu noktada Morrison, Storey ve Zhang (2015) ailelerle iletişimde, aile üyelerinin bilgi taramasını da kolaylaştırdığı için sınırlı erişimli bir Web sitesinin kullanılmasını önermektedir. Bu tür bir sitede, halka açık bir erişim sağlanmaması için şifre sistemin tercih edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Binicioğlu (2010) araştırmasında öğretmenlerin okul-aile iletişimde genellikle velilerin korumacı tavrının, ilgisiz ve duyarsız olmalarının, toplantılara katılmamalarının, zamansız görüşme taleplerinin ve başarıya odaklı olmalarının sorun yarattığını ifade ettiklerini belirtmiştir. Bu sonuçlar, araştırmanın bulguları benzerlik göstermektedir. Bu araştırmada da ilgisiz/isteksiz aileler öğretmenler tarafından iletişim engelleri olarak temel sorun olarak gösterilmiştir.

National Standards Implementation Guide (2009)'un araştırmasında da, bu araştırmada olduğu gibi okul yöneticileri, okullarda uygulanan iletişim etkinliklerinin okul ve aile arasında kurulan sağlıklı bir köprüünün oluşması için gerekli olarak gördüklerini ancak; değişen teknoloji ve iş yaşamında daha çok annenin yer almasının okul aile arasındaki etkili iletişimi azalttığını belirtmişlerdir. Burada ailelerle ilgili sorunlardan velilerin zaman problemine dikkat çekilmiştir.

Okul ve aile arasındaki iletişim genel olarak birçok faktörden etkilenmekle birlikte bu araştırmada olduğu gibi Hornby (2011) sunduğu modelde, aile katılımının ebeveynler ve aileler, çocuklar, ebeveyn-öğretmen farklılıkları ve toplumsal konular gibi çeşitli faktörlerin bir araya gelmesi ile şekillendirildiğini ve sınırlandırıldığını ortaya koymuştur.

Tablo 6: Okul ve Aile Arasındaki Olumlu İletişimin Sağlanması için Önerilen Çözümler

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	Öğretmenler f	Yöneticiler f
		İletişime açık/hoşgörülü olma/yargılayıcı olmama	4	5
		Aileler ile öğretmenleri kaynaştırma	4	0
		Aile katılımıyla ilgili özel programlar/etkinlikler/toplantılar/projeler	14	6

Çözüm Önerileri	Okul yönetiminin yapması gerekenler	düzenleme		
		Aileleri karar verme süreçlerine katma	1	0
		Ailelerle sürekli iletişim halinde olma	4	5
		Ailelerin sorunları, istek ve ihtiyaçlarıyla ilgilenme	5	3
		Öğretmene destek olma	3	1
		Etik değerlere bağlılık	3	0
		Okul öncesi eğitimi önemseme	1	1
		Okulun misyon ve vizyonunu aktarma	0	1
	Toplam	39	22	
	Öğretmenlerin yapması gerekenler	İletişime açık/hoşgörülü olma/yargılayıcı olmama	5	0
		Sınıf içinde olanlar ve çocuğun gelişimi hakkında bilgilendirici olma	12	5
		Tüm veliler ile ilişkiyi dengeli tutma	3	0
		Aile ve çocuğun ihtiyaçlarını önemseme	5	3
		Probleme anında müdahale	1	0
		Ev ziyareti yapma	2	0
		Okul yönetimiyle işbirliği	1	2
		“Aile ile iletişim” temalı eğitimler alma	1	0
		Aile katılım etkinliklerini eğlenceli hale getirme	3	0
		Ailelerin okul içinde daha aktif olmasını sağlama	6	3
		Aile ve okul yönetimi arasında köprü olma	2	0
		Proje geliştirme	1	0
Aile ile arasında güven bağı oluşturma		1	2	
Toplam	43	15		
Ailelerin yapması gerekenler	Kendisini doğru şekilde ifade edebilme	4	0	
	Öğretmen ve okul ile sürekli iletişim halinde olma	13	5	
	Önyargısız olma	4	2	
	Empatik olma	1	0	
	Okul içi etkinliklere katılım	10	3	
	Çocukla etkili iletişim kurma	3	0	
	Çocuğa daha fazla zaman harcama	3	0	
	Çocuğun gelişiminin takibi	2	0	
	İlgili/istekli olma	3	4	
	Okulda yapılan etkinliklerin merkezine çocuğu koyma	1	1	
	Öğretmenin isteklerini önemseme	1	0	
	Öğretmene güvenme	3	0	
	Okul öncesi eğitime olumlu bakış	2	0	
Kurum prensiplerine saygı/destek	0	3		
Toplam	50	18		

Tablo 6'ya göre 'Okul ve aile arasındaki iletişim için önerilen çözümler' temasıyla ilgili olarak öğretmenler en çok 'ailelerin yapması gerekenler' alt temasının altını çizirken, okul yöneticileri 'okul yönetiminin yapması gerekenler' alt temasının altını çizmiştir. Öğretmenler en az olarak yöneticilerin yapmaları gerekenlere vurgu yaparken; yöneticiler ise en az olarak ailelerin yapması gerekenleri belirtmişlerdir. Öğretmenler ailelerin yapmaları gerekenlerle ilgili olarak en çok 'öğretmen ve okul ile sürekli iletişim halinde olma' kodunu tekrar etmişlerdir. Yöneticilerde ise okul yönetiminin yapması gerekenlerle ilgili olarak en çok tekrar edilen kod 'aile katılımıyla ilgili özel programlar/etkinlikler/toplantılar/projeler düzenleme' olmuştur.

Öğretmenler 'Okul ve aile arasındaki iletişim için önerilen çözümler' temasıyla ilgili olarak aşağıdaki örnek ifadeleri kullanmışlardır:

- «Aileler uygulanan çalışmalara karşı yapıcı olmalı, çalışmaların planlanması konusunda kendi ihtiyaçlarına yönelik olumlu fikirler sunmalı, çalışmalara katılım sağlamalı, çalışmaların merkezine çocuğu koymalıdır.» (Ö26 - Afyon)
- «Aileler iletişime açık, konuşkan olmalı, şikayetçi olmak yerine çözüm bulucu olması olumlu iletişimi güçlendirecektir.» (Ö28 - Eskişehir)

- «Aileler çocukları ile ilgili bilgi almaya, sınıf etkinliklerine katılmaya istekli olmalı.» (Ö32-Zonguldak)
- «Veliler öğretmene güvenmeli, aşırı müdahale, öğretmenin özel hayatını araştırma vb. şeylerden uzak durmalı. Öğretmeni giysilerine göre de yargılamamaya dikkat etmelidir.» (Ö29 - Mardin)
- «Yönetim, anasınıflarına yönelik projeler geliştirmeli, velileri de eğitim sürecine dahil edecek uygulamalarda bulunmalı ve okula veliler sadece para istemek amaçlı çağırılmamalı, anasınıfı velilerini ve öğrencilerini bir para kaynağı olarak görmemeliler. » (Ö17 - Afyon)
- «Okul yönetimlerinin okul öncesi eğitimin önemli olduğunun bilincinde olmaları gerekiyor. En temel eğitimin okul öncesinde verildiğini anlamaları ve buna yönelik etkinliklerde caydırıcı değil, motive edici olmaları gerekmektedir. » (Ö16 - Kocaeli)

Yöneticiler ise aynı temayla ilgili olarak aşağıdaki örnek ifadeleri kullanmışlardır:

- «Okul yönetimleri veli günü yapmalı. Veliler belli periyotlarla okul da sosyal etkinlik yapılarak davet edilmeli. Sosyal kültürel etkinlikler düzenlenmeli. Seminer vs etkinlikler düzenlenmeli. Veli ziyaretleri düzenlenmeli.» (Y6- Batman)
- «Yönetim öğretmenlerinin sunduğu farklı fikirleri desteklemeli, ailelerin ihtiyaç ve isteklerini göz önünde bulundurmalı» (Y8 - Ankara)
- «Okul yönetimleri, anlayışlı ve samimi davranmalıdır. Karşılarındakilerin anne baba oldukları unutulmamalıdır.» (Y4- İstanbul)
- «Öğretmenlerin ailelerin öncelikle güvenini kazanması gerekmektedir. Yapıcı bir iletişim dili kullanılmalı ve velilerine her ne olursa olsun suçlayıcı bir şekilde yaklaşmamalıdır. Aileye ortak amaçlarının çocuğun yüksek faydası olduğunu gösterebilmeliler.» (Y9 - Gümüşhane)
- «Okul yönetimi etkinlikler düzenlemeli. Yapılacak etkinlikler velilerin hazır bulunmuşluklarına ve ilgi alanlarına hitap etmeli. Ayrıca velilerin katılabileceği ortak zaman belirlenmeli.» (Y15 - Denizli)
- «Aile ve okul arasındaki iletişimin güçlenmesi için okullar tarafından ailelere bu çalışmaların çocuk üzerindeki etkisi anlatılmalı, yapılan çalışmalar duyurulmalı ve aileler zaman zaman etkinliklere dahil edilmeli. » (Y3 - Ankara)

Yukarıda yer alan eğitimcilerin örnek ifadelerine dikkat edildiğinde okul ve aile arasındaki olumlu iletişim için eğitimciler hem okul yönetiminin konuyla ilgili olarak çeşitli organizasyonlar düzenlemesine hem de ailelerin okula karşı önyargısız ve olumlu tutuma sahip olmalarına vurgu yapmışlardır. Her iki tarafın da birbirine karşı anlayış ve hoşgörü içinde yaklaşması; karşılıklı isteklerin dikkate alınmasının önemli olduğu belirtilmiştir.

Erdoğan ve Demirkasımoğlu (2010) yaptıkları çalışmada okul aile işbirliğini güçlendirmek için eğitimcilerin; ailelerin, okulu daha sık ve düzenli ziyaret etmesini, çocukları ile ilgili bilgi edinmelerini ve veli toplantılarına katılmalarını istediklerini belirtmiştir. Bu çalışmada da okul aile arasındaki iletişimin güçlendirilmesinde ailenin yapması gerekenlere öğretmenler daha fazla vurgu yapmıştır. Bunlar arasında ailenin okul içi etkinliklere katılması, çocukla etkili iletişim kurması, çocukla nitelikli zaman geçirmesi gibi öneriler söz konusudur. İki çalışmanın sonuçları bu açıdan benzerlikler taşımaktadır. Bununla birlikte aynı çalışmada eğitimcilerin konu üzerinde yeterli çalışmaları yer vermedikleri ve zaman ayırmadıkları belirtilmiştir. Yapılması gereken ancak yapılamayan bu çalışmaları eğitimciler çoğunlukla kendilerinde bir eksiklik olarak kabul etmekte ve düzeltilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu sonuç, bu çalışmadaki yöneticilerin çözüm önerilerinin daha çok okul yönetimiyle ilgili ifadelerle vurgu yapmasıyla benzerlikler taşımaktadır. Okul yöneticileri her iki çalışmada da aile katılımıyla ilgili özel programlar, etkinlikler, toplantılar, projeler düzenlenmesi gerektiğine inanmaktadırlar.

Koçyiğit (2015) çalışmasında aile iletişim etkinliklerinde ortaya çıkan sorunların çözümü için öğretmenlerin daha çok etkili iletişim tekniklerini ve her veliye uygun iletişim yöntemi kullanmalarını ifade ettiklerini belirtmiştir. Yöneticiler ise aile iletişim etkinliklerine daha fazla zaman ayrılması ve öğretmenlerin bu konuda kontrol edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Koçyiğit (2015) çalışmasındaki bulgular ile bu çalışmanın sonuçları arasında hem farklılıklar hem de benzerlikler söz konusudur. Bu çalışmada öğretmenlerin; ailenin yapabileceklerine vurgu yapmaları diğer çalışmanın sonucu ile farklılık gösterirken; yöneticilerin, okul yönetiminin aile katılımıyla ilgili özel programlar, etkinlikler, toplantılar, projeler düzenlemesini ve ailelerle sürekli iletişim halinde olmasını vurgulamaları Koçyiğit (2015) çalışmasının diğer bulgusu ile benzerlikler taşımaktadır.

Binicioğlu (2010) çalışmasında öğretmenlerin, iletişimde yaşanan sorunların çözümü olarak ailenin bilinçlenmesi, tarafların karşılıklı saygı ve hoşgörü çerçevesinde iletişim kurması, sorunların

paylaşılmasını ifade ettiklerini belirtmiştir. Buna göre araştırmanın sonuçlarıyla benzerlikler söz konusudur. Bu araştırmada okul aile arasındaki olumlu iletişim için öğretmenler en çok ailelerin yapması gerekenlere vurgu yapmışlardır. Bununla birlikte öğretmenlerin; hem ailelerin hem de kendilerinin hem de okul yönetiminin ön yargısız, hoşgörülü ve iletişime açık olmaları gerektiğini ifade etmeleri de Binicioğlu (2010)'un bulguları ile paraleldir.

Hornby (2011) okul aile işbirliğinin ve iletişimin artırılması için aile katılımını anlattığı modelinde tüm paydaşların bu konuda rol alması gerektiğinden söz eder. Örneğin öğretmenlerle yapılan işbirliği (evde birlikte bir şeyler yapma, matematik ya da davranış problemleriyle ilgili vb.), çocuklarla ilgili her türlü bilgiyi paylaşma (çocukların güçlü/güçsüz yönleri, sevdikleri/sevmedikleri gibi), iletişim kanalları (el kitapçıkları, bültenler, telefonlar ve ödev günlükleri gibi), okul personeli ile işbirliği (ev ziyaretleri, ebeveyn-öğretmen toplantıları, ebeveyn eğitimleri (anaokul atölyeleri gibi), ebeveynler için destek (destek grupları, danışmanlık gibi) gibi çeşitli kaynakları işe koşmanın önemli olduğu üzerinde durulmuştur. Buna göre okul aile iletişiminin sağlanmasında tüm paydaşların görev alması gerektiği sonucu bu araştırmadaki sonuçlar ile benzerlik göstermektedir. Bu noktada aile, öğretmen ve okul yönetiminin işbirliği içinde çalışması önemli görülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda 'okulda uygulanan iletişim etkinliklerinin tercih edilme nedenleri', 'kullanılmayan iletişim etkinliklerinin tercih edilmeme nedenleri', 'okul ile aile arasındaki iletişimi engelleyici faktörler' ve 'okul ve aile arasındaki iletişim için önerilen çözümler' olmak üzere toplam dört adet tema belirlenmiştir. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri ve yöneticiler aile iletişim etkinliklerinden en çok telefon görüşmeleri/kısa ileti hizmetleri tekniğini kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler dilek kutularını; yöneticiler ise dilek kutularını ve kitapçıkları en az olarak tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Okulda daha çok tercih edilen iletişim etkinliklerinin nedenleri ile ilgili olan temada öğretmen ve yöneticiler 'pratik olma' alt temasına vurgu yaparken, en az olarak 'okul/çevreyle ilgili durumlar' alt temasına değinmişlerdir. Kullanılmayan iletişim etkinliklerinin tercih edilmeme nedeni ile ilgili olan temada ise öğretmenler en çok 'veli kaynaklı' alt temanın üzerinde dururken, yöneticiler 'etkinlik kaynaklı' alt temanın üzerinde durmuşlardır.

Okul ve aile arasındaki iletişimi engelleyici faktörlerle ilgili temada hem öğretmenler hem de yöneticiler en çok 'aile ile ilgili sorunlar' alt temasına işaret etmişlerdir. National Standards Implementation Guide (2009)'a göre okulların bildiri kaynakları, haber bültenleri, el kitapçıkları, telefon mesajları ve web siteleri gibi birçok teknik, ailelerin cevap vermesi için kolay ve rutin bir yol sağlamamaktadır. Yine de veli toplantıları genellikle okul yöneticileri tarafından sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak belirtilmiştir. Ailelerle gerçek bir işbirliği kurmanın en etkili yolunun açık, dürüst diyalog için düzenli fırsatlar yaratmak olduğu vurgulanmıştır.

'Okul ve aile arasındaki iletişim için önerilen çözümler' temasıyla ilgili olarak öğretmenler en çok 'ailelerin yapması gerekenler' alt temasının altını çizerken, okul yöneticileri 'okul yönetiminin yapması gerekenler' alt temasının altını çizmiştir. Okul yöneticilerinin okul ile aile arasındaki iletişiminin sağlanmasıyla ilgili olarak okul yönetiminin yapması gerekenlere vurgu yapmaları yöneticilerin bu konuda özleştirici geliştirmeleri ile ilişkilendirilebilir.

Aile iletişim etkinliklerinin uygulanmasına yönelik olarak öğretmen ve yöneticilerin görüşleri bazı noktalarda farklılık gösterirken, bazı noktalarda benzerlikler taşımaktadır. Bununla birlikte okul ve aile arasındaki iletişimi engelleyen faktörler açısından her iki grup da özellikle aileler ile ilgili sorunlara değinmişlerdir. Bunlar daha çok ailelerin ilgisiz/isteksiz olmaları ve zamanlarının kısıtlı olması ile ilgidir. Bununla birlikte özellikle Doğu ve Güney Anadolu'da görev yapan eğitimcilerin tamamı, ailelerin okuryazarlık oranlarının az olması ve buldukları çevre koşulları nedeniyle aile iletişim etkinlikleri olarak internet temelli uygulamaları, kitapçıkları, bültenleri ve dilek kutularını kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Diğer bölgelerdeki öğretmen ve yöneticilerden dilek kutularını kullanmayanlar ise dilek kutularını demode ve işlevsiz buldukları için tercih etmediklerini ifade etmişlerdir.

Doğu ve Güney Anadolu'da görev yapan öğretmenlerin ailelerle iletişime geçmek için çoğunlukla okula geliş-gidiş saatlerini ve toplantıları kullandıkları belirlenmiştir. Bazı öğretmenler ailelerin çocuk sayısının da çok olmasından kaynaklı olarak okuldaki eğitime ilgilerinin olmadığını ve dil sorunlarının da olması nedeniyle çoğu zaman birbirlerini anlayamadıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin bu noktada aile iletişim etkinliklerini uygularken ailelerin içinde buldukları yaşam koşulları, gelenek ve kültürlerini göz önüne aldıkları; ailelerin özelliklerine göre hareket ettikleri düşünülebilir. Morrison, Storey ve Zhang

(2015) ailelerle iletişime geçerken onların geleneklerine ve kültürlerine saygı göstermenin, ailelerin tüm program personeli tarafından benimsendiklerini anlamaları açısından önemli olduğunu belirtmiştir.

Bu sonuçlardan hareketle şu öneriler getirilebilir:

- Aileler ve okul arasındaki iletişimin güçlendirilmesi için hem öğretmenlerin hem okulun hem de ailelerin birlikte çaba göstermesi gerekmektedir. Karşılıklı olarak anlayış, hoşgörü, sabır ve etkili iletişim yöntemlerinin kullanılmasının aile ve okul arasındaki iletişimi güçlendireceği düşünülmektedir.
- İlgisiz/isteksiz ailelerin, çocuklarının eğitimine dikkatlerini çekebilmek adına okul yönetimi, öğrenci ve velilerin de yer alacağı etkinlikler, partiler, piknik ve geziler düzenlenebilir.
- Özellikle okuryazarlık oranları düşük olan bölgeler için okul aile işbirliğinin önemi hakkında medyada kamu spotları yapılabilir, halk eğitim merkezlerinde bu konuyla ilgili olarak gerekli bilgi ve eğitimi sağlayacak personel sağlanabilir.
- Ailelerin yüz yüze söylemekten çekinip; yazarak iletmeyi tercih edecekleri dilekleri için okullarda dilek kutularına daha çok yer verilebilir.
- Okul aile işbirliğinin önemiyle ilgili olarak ailelerin yapılan çalışmaların farkına varmaları adına onlara uygun zamanlar belirlenerek ihtiyaçları doğrultusunda eğitim, seminer, konferans vb. verilebilir. Bu eğitimlerde aile katılımının etkililiğini ortaya koyan kanıtlar velilere sunulabilir.
- Sınırlı iletişim etkinliklerinin kullanıldığı okullarda görev yapan öğretmenler toplantılarda, geliş gidiş saatlerinde ve telefon görüşmelerinde çocuğun okuldaki deneyimleri ve gelişimi hakkında aileye karşı daha bilgilendirici olmaya özen gösterebilirler.
- Öğretmen ve okul yöneticilerine aileler ile iletişim konusunda ve aile iletişim etkinliklerini uygulama yöntemlerine dair hizmet içi eğitimler verilebilir.
- Bu araştırmaya konunun paydaşlarından yalnızca öğretmen ve okul yöneticileri dahil edilmiştir. İleride yapılacak araştırmalar için konunun diğer paydaşı olan aileler bu araştırmalara dahil edilerek onların da görüşleri alınabilir. Farklı bölge ve şehirlerdeki öğretmen, okul yöneticisi ve ailelerden daha geniş bir çalışma grubu oluşturularak konuyla ilgili daha kapsamlı sonuçlar elde edilebilir.
- Aile iletişim etkinliklerinin düzenli bir şekilde uygulandığı araştırmalar tasarlanarak okullardaki aile katılım çalışmalarının etkililiği, okul aile iletişiminin niteliği ve bu durumun çocuklardaki yansımaları ölçülebilir.

KAYNAKÇA

- Abbak, B. S. (2008). *Okul Öncesi Eğitim Programındaki Aile Katılımı Etkinliklerinin Anasınıfı Öğretmenleri ve Veli Görüşleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Atakan, H. (2010). *Okul Öncesi Eğitiminde Aile Katılımı Çalışmalarının Öğretmen ve Ebeveyn Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Binicioğlu, G. (2010). *İlköğretimde Okul-Aile İletişim Etkinlikleri: Öğretmen ve Veli Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Caspe, M., Lopez, M. E., & Wolos, C. (2007). *Family Involvement in Elementary School Children's Education. Family Involvement Makes a Difference: Evidence that Family Involvement Promotes School Success for Every Child of Every Age*. S. 2, Harvard Family Research Project.
- Christenson, S. L. (2004). The Family-School Partnership: An Opportunity to Promote the Learning Competence of All Students. *School Psychology Review*, S. 33(1).
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Çeviren Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Crites, C. V. (2008). *Parent and Community Involvement: A Case Study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Wilmington University, Delaware.
- Çaltık, İ. ve Kandır, A. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görevli Öğretmenlerin 2002 Okul Öncesi Eğitim Programında Aile Katılımının Sağlanmasına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. I. Uluslar Arası Ev Ekonomisi Kongresi, Ankara.
- Epstein, J. L. (1992). *School and Family Partnerships*. In M. Aiken (Ed.), *Encyclopedia of Educational Research* (6. baskı.), Macmillan, New York, s. 1139-1151.
- Epstein, J.L. (2001). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools*. Boulder, CO: Westview.
- Erdoğan, Ç., ve Demirkasimoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Educational Administration: Theory and Practice*, S. 16(3), s. 399-431.
- Erkan, S., Uludağ, G., ve Dereli, F. (2016). Okul Öncesi Öğretmenleri, Okul Yöneticileri ve Ebeveynlerin Aile Katılımına İlişkin Algılarının İncelenmesi. *Journal of Kırşehir Education Faculty*, S. 17(1), s. 221-240.
- Froiland, J. M., Peterson, A., ve Davison, M. L. (2013). The Long-Term Effects of Early Parent Involvement and Parent Expectation in the USA. *School Psychology International*, S. 34(1), s. 33-50.
- Harte, H.A. (2011). E-professionalism for Early Care and Education Providers. *Dimensions of Early Childhood*, S. 39(3), s. 3-10
- Harvard Family Research Project (2006). *Family Involvement in Early Childhood Education*, S. 2.
- Hoover-Dempsey, K. V., ve Sandler, H. M. (1997). Why Do Parents Become Involved in Their Children's Education? *Review of Educational Research*, S. 67(1), s. 3-42.

- Hoover-Dempsey, K. V., Walker, J. M. T. ve Sandler, H. M. (2005). Parents' Motivations for Involvement in Their Children's Education, in *School-Family Partnerships for Children's Success*, Ed. Evanthia N. Patrikakou vd. New York: Teachers College Press.
- Hornby, G. (2011). *Parental Involvement in Childhood Education: Building Effective School-Family Partnerships*. Springer Science & Business Media.
- Koçyigit, S. (2015). Family Involvement in Preschool Education: Rationale, Problems and Solutions for the Participants. *Educational Sciences: Theory and Practice*, S. 15(1), s. 141-157.
- Kolay, Y. (2004). Okul-Aile-Çevre İşbirliğinin Eğitim Sistemindeki Yeri ve Önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, S. 164.
- Mendez, J. L. , Westerberg, D., ve Thibeault, M. A (2013). Examining the Role of Self Efficacy and Communication as Related to Dimensions of Latino Parent Involvement in Head Start dialog: A Research-to-Practice. *Journal for the Early Childhood Field*, S. 16(1), s. 65-80.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Okul Öncesi Eğitimi Programı* . Ankara: MEB Basımevi.
- Morrison, G.S. (2003). *Fundamentals of Early Childhood Education*. Upper Saddle River: New Jersey, Columbus, Ohio.
- Morrison, J. W., Storey, P. ve Zhang, C. (2015). Accessible Family Involvement in Early Childhood Programs. *Creating a Nature-Inspired Outdoor Learning Environment for Urban Spaces*, S. 43(1), s. 33-38.
- National Standards Implementation Guide (2009). PTA National Standards for Family-School Partnerships: An Implementation Guide. https://s3.amazonaws.com/rdcms-pta/files/production/public/National_Standards_Implementation_Guide_2009.pdf adresinden 01.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Ömeroğlu, E., Yazıcı, Z. ve Dere, H. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ebeveynin Eğitime Katılımı. Sevinç M. (Ed). *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. (s. 440-446). İstanbul: Morpa Yayınları.
- Ünür, P. (2010). Aile Katılımı Çalışmalarına Yönelik Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, S. 18(3), s. 719-730.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Young, M. D. (1998). *Importance of Trust in Increasing Parental Involvement and Student Achievement in Mexican American Communities*. <http://www.eric.ed.govhttps://eric.ed.gov/?q=ED423587&id=ED423587> adresinden 02.01.2018 tarihinde alınmıştır.